
RECENZE

PSYCHOLOGIE PRO LETCE

Pokrovskij, B. L.: Letčiku o psichologii
Moskva, Voenizdat 1974

Letecká profese klade na lidskou psychiku neporovnatelně vyšší nároky než všechna ostatní povolání. Zákonitosti jejího fungování musí ve své práci respektovat konstruktéři moderních letadel, všichni, kdož se podílejí na

organizování výcviku letců a konečně letci sami. Proto je třeba, aby se poznatky o nich ke všem uvedeným specialistům dostávaly včas a ve srozumitelné podobě. O šíření psychologických poznatků ve vojenském letectvu SSSR

se již řadu let starají redakční rady bulletinů „Biblioteka vrača“ a „Biblioteka letčika“. V dlouhém souboru útílných brožurek se vydavatelům těchto edicí v uplynulých 15 letech podařilo pokrýt nejdůležitější tematické oblasti letecké psychologie.

V polovině roku 1974 vyšla v moskevském nakladatelství Voenizdat knížka psychofyziologa a zároveň aktivního letce Borise Leonidoviče Pokrovského „Letčiku o psychologii“. Na nevelké ploše o málo více než sta stránek malého formátu autor podává zhuštěný, avšak nesmírně instruktivní a praxí prověřený výklad toho nejpodstatnějšího, co z psychologie potřebuje vědět každý letec a co by měl znát vlastně každý, kdo v letectvu slouží.

Knížka je rozdělena, nepočítáme-li úvod a závěr, do pěti kapitol.

V první kapitole, nazvané Psychické procesy, se pisatel zabývá počitky, vjemy, pamětí, myšlením, city a vůlí. Po stručné a výstižné definici každého pojmu ilustruje ihned popisovanou kategorii příklady z letecké praxe. Vysvětluje i některé specificky „letecké“ termíny jako je akcelerační počitek, pilotní cit, emoce pokoření prostoru apod.

Podobným způsobem jsou ve druhé kapitole, nadepsané Psychické vlastnosti osobnosti, probrány otázky temperamentu, charakteru, schopností, zájmů a meziosobních vztahů. Temperament autor vymezuje jako nejstabilnější rys osobnosti, charakter jako složku nejvariabilnější. Vysvětluje rozdíl mezi nadáním a mistrovstvím. Široce diskutujeme problematiku hranic a spolehlivosti psychologického výběru, který za současného stavu vědy a techniky nemůže dosáhnout vyšší než zhruba 75% až 80% úspěšnosti. Psychologický výběr je nutno chápat jako kontinuální proces, začínající vyšetřením žadatele o letecký výcvik a končící (a to ještě jenom v omezeném významu) teprve po několika letech velitelským hodnocením pilota u útvaru.

Třetí kapitola nese název Psychické stavy. Pojednává se v ní o pozornosti, o duševních stavech spojených s pohotovostí k pracovní činnosti a o emočním stresu. Definice posledního stavu je operacionalistická a poněkud se odchyluje od pojetí běžného například v naší lékařské literatuře. Blíží se koncepci obecné aktivační úrovně, vyvolané psychogenními stimuly různé intenzity.

Ve čtvrté kapitole Pokrovskij nejprve podává obecnou charakteristiku letecké profese. Považuje ji za zvláštní druh složité operátorské činnosti, zatěžující převážně psychické funkce. Onou zvláštností létání je pohyb v trojrozměrném prostoru, na nějž není člověk biologicky náležitě adaptován. To s sebou nese požadavek vypracování nových dynamických stereotypů např. při percepci prostorových vztahů, pohybu, vnímání času atd., které se mohou radikálně odlišovat od podobných stereotypů na

Zemi. Veškerá činnost pilota probíhá ve vynuceném tempu, často v podmínkách časové tísně, s vysokými nároky na dodržení správné posloupnosti a mimořádné přesnosti jednotlivých senzomotorických úkonů. Na organismus letce při tom působí řada fyzikálních vlivů, jako je přetížení, rychlé změny barometrického tlaku, teplot a osvětlení, hluk, vibrace a mnohé jiné. K udržení správných návyků pilotáže nestačí, aby pilot byl neustále rozlétán; svůj dynamický stereotyp musí trvale obnovovat a upevňovat především v nejsložitějších druzích letů (lety podle přístrojů v zakryté kabině, vývozní lety s kontrolou techniky vyšší pilotáže aj.). Neexistuje žádné jiné zaměstnání, v němž by banální nemoc nebo dovolená příslušného specialistu doslova diskvalifikovala do doby, než je náročně přezkoušen. V letectvu je takový postup naopak zákonem.

Po tomto výčtu základních rysů leteckého povolání (který je samozřejmě širší, než jak zde byl podán) následuje rozbor psychofyziologické problematiky přecvičování na novou techniku, letů podle přístrojů, letů ve velkých a malých výškách, dálkových letů a případů vzdušných cílů.

Poslední kapitola je věnována zásadám psychofyziologické přípravy na létání. Autorova koncepce této přípravy spočívá v realizaci následujících 7 bodů: v praktickém obeznámení letců s účinky extrémních faktorů letu; ve formování psychologické pohotovosti a vypracování příslušných návyků pro činnost ve zvláštních případech za letu; ve stanovení schopností a v cílené speciální přípravě každého letce, vycházející z individuálních zvláštností jeho psychiky; v upevňování a rozvoji z hlediska letecké profese důležitých psychických a fyzických kvalit; v psychohygienických a psychoprophylaktických opatřeních, sledujících snížení emočního napětí za letu; v seznamování létajícího personálu s psychofyziologickými zvláštnostmi létání a se speciálními požadavky letecké psychologie, fyziologie a hygieny; v cíleném upevňování zdravotního stavu a udržení vysoké výkonnosti.

Jednotlivé body jsou v textu dále rozvedeny a konkretizovány. Výborně je například rozebrána metodika výcviku na leteckých trenažérech, originálním způsobem autor pojednává o psychologii předletové přípravy a provádění poletových rozborů.

Vcelku lze recenzovanou knihu hodnotit jako jednu z nejzdařilejších prací, které byly ve své „kategorii“ kdy napsány. Důsledné propojování teorie s praxí, řada ilustrativních kasuistik a vynikající styl výkladu zajišťují Pokrovského Psychologii pro letce úspěch široké čtenářské obce. Doufejme, že český překlad tohoto záslužného dílka nenechá na sebe dlouho čekat.

Pplk. MUDr. Jiří Sulc, CSc.